

מאור אהרן

פרשת בשלה

הבטחתי את אברהם אביהם להכניסם בארץ מלאה כל טוב הריני מעכבן במדבר ארבעים שנה עד שיעמדו הכנענים ויתקנו מה שקלקלו כו' ע"כ, ויל"ה דאי ישראל נתעכבו משום הקלקול שעשו הכנענים מה היו ישראל צריכים להפסיד שלא נכנסו לא"י מיד, ועוד דהא בקרא מבואר דנתעכבו משום חטא העגל ולא משום קלקול שעשו הכנענים בא"י, ויל"ה דבאמת ישראל נתעכבו משום חטא העגל אלא דהמדרש מונה הטובות שיצאו לישראל מזה שנתעכבו ובאמת אם לא החטא הקב"ה היה מתקן את א"י בדרך ניסית.

והנה יל"ה דכיון דהכנענים הרסו הכל, א"כ מהיכן היה למרגלים ליקח האשכול כדכתיב (במדבר שלח פי"ג מקרא כ"ג) ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וגו' ומן הרמנים ומן התאנים, וצ"ל דזה היה ממה שגדל כשהכנענים התחילו לתקן הארץ, ושמא י"ל עוד דרק הכנענים הרסו במקום שהיו שם אבל החוי והיבוסים ושאר העמים שהיו שם לא הרסו ומשם לקחו המרגלים, וזה דוחק דא"כ נמצא שרוב א"י נשארה בתיקונה ובשביל מעט חלק הכנעני למה צריך לעכב את ישראל מ' שנה, ודוחק. ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה לי ע"ז במכתב וז"ל לא הכל הרסו ולא מיד עכ"ל.

ומצינו הכא דמה שהכנענים קלקלו לעצמן קלקלו, ומה שתקנו לישראל תקנו.

י"ג י"ח. **ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים.** פרש"י וז"ל וחמושים כו' ד"א אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפלה עכ"ל, יל"ה מדכתיב לעיל (בא פ"י מקרא כ"ב) ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים ופרש"י וז"ל ויהי חשך כו' ולמה הביא עליהם חשך שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלושת ימי אפלה כדי שלא יראו במפלתן ויאמרו אף הם לוקין כמונו כו' עכ"ל, וא"כ היתכן שהמצריים לא ראו

י"ג י"ז. **ויהי בשלה פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבנו מצרימה.** ארז"ל (מגילה י' ב') כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, והכא דכתיב ויהי בשלה וגו' יתכן דהצער הוא מה שהוצרכו לילך בדרך ארוכה זו מהחשש פן ישובו מצרימה.

ארז"ל (תנחומא בשלה א') בשלה כו' הפה שאמר לא אשלח חזר ואמר אנכי אשלח אתכם לכך פתח ויהי בשלה ומה שכרו לא תתעב מצרי, הפה שאמר לא ידעתי את ה' חזר ואמר ה' הצדיק ומה שכרו נתן להן קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ ע"כ, הא דזכה לשכר יתכן דהוא משום דהוי שיחה נאה כדאמרי' (ב"ק ל"ח ב') יעו"ש.

והנה יל"ה מה זכו כל המצרים לשכר והרי רק פרעה עצמו אמר אנכי אשלח וכן ה' הצדיק ולא המצרים אמרו כן, וצ"ל דהשכר הוא באמת רק לפרעה והיינו דבזה שאסור לתעב מצרי ובוזה שמצרים זכו לקבורה זה גופא שכר לפרעה שעמו זכה לכך, ועוד י"ל דהנה איתא (שמו"ר א' ח') דהמצריים הורידו את פרעה ג' חודשים מכסאו כי לא רצה להרע לישראל עד שאמר להם כל מה שאתם אומרים הריני עמכם יעו"ש ולפי"ז יתכן דחשיב כמו שהמצריים אמרו.

ועוד יל"ה למ"ד (מכילתא) דפרעה לא מת בקריעת ים סוף א"כ איך שייך לומר שפרעה זכה לקבורה מדכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ, ואין ליישב דהכונה שזכה לקבורה כשהגיע זמנו למות והיינו שודאי לא מת בקריעת י"ס רק כשמת זכה לקבורה, כי קרא דמייתי המדרש נטית ימינך וגו' ה"ז מיירי בקריעת י"ס דוקא, וי"ל דהשכר היה לפרעה בזה שעמו זכה לקבורה ובאמת הוא עצמו לא מת.

עוד ארז"ל (שם, ראה ז') ועוד כששמעו הכנענים שישראל נכנסין לארץ עמדו ושרפו את הזרעים ועקרו את האילנות וקצצו את הנטיעות וסתרו את הבנינים וסתמו את המעינות אמר הקב"ה אני

מוחה היה מתגלה הדבר שהוא יוסף וכתבאר, אבל יוסף עצמו דקדק עם עצמו שכיון שמהענין שהיה צריך לעשות עם אחיו נוצר מיעוט בכבוד אביו לכן דקדק עם עצמו שאולי היה צריך לגלות שהוא יוסף ובלבד שלא יהיה מיעוט בכבוד אביו וקרא על עצמו עצמות כדי לבזותו בחייו לכפר על המיעוט בכבוד אביו, ובאמת אין זה עונש שענשוהו אלא הוא ענש את עצמו, ובאמת לא היתה עליו "טענה" על שלא מיחה.

וקושיא בתרייתא י"ל עוד שהטענה למה לא אמר להו ולא מידי היינו אחר שגילה להם שהוא יוסף, ואף שהיו אומרים שלא ידעו שהוא יוסף ולכן אמרו עבדך אבינו, מ"מ טענה על יוסף היתה דאף שהיו עונין כן ולכאורה בצדק, מ"מ היה צריך לעשות את שלו ולמחות על זה אחרי שהודיע להם שהוא יוסף.

וע"ד הדרוש י"ל עוד אהא דהקשינו למה יוסף אמר על עצמו עצמות, דהנה ארז"ל (שהש"ר ח' ו') קשה כשאול קנאה שקנאו אחיו ביוסף שנאמר ויקנאו בו אחיו, ועוד ארז"ל (הובא ברש"י הכא) והעליתם את עצמתי מזה אתכם לאחיו השביע כן למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהן שנאמר אתכם (עכ"ל רש"י), ועוד ארז"ל (תנחומא וישב ב') ר' מנא אומר במכירת יוסף לקו השבטים ולא נתכפר בהם עונם עד שמתו כו', ועוד ארז"ל (שבת קנ"ב ב') כל שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין כו', ובמהרש"א (ב"ב י"ז א') כתב דה"ה בשרו יעו"ש, וא"כ אפשר דמשום קנאה ירקיב רק הבשר אבל עצמותיהם נשארו שלימים דעכ"פ היו להם הזכויות די והותר לישאר העצמות שלימים, ולפי"ז י"ל דרצה יוסף לרמז לאחיו שצריכים לתקן את עוון המכירה שנתגלגל ע"י הקנאה, ולכן אמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם.

והנה מלישנא דגמ' דקאמר מפני מה "נקרא" יוסף עצמות בחייו, משמע דבאמת יוסף נשאר גופו שלם אחר פטירתו רק הגמ' הק' למה נקרא עצמות בחייו, אמנם באבן עזרא כתב וז"ל והזכיר עצמות כי כל הבשר והעור ירום תולעים ויבאש ולא ישארו בשנים מועטות רק העצמות עכ"ל.

עוד יל"ה להא דכתב בפתחי תשובה (יו"ד סי' שס"ג סק"ב) דמצוה קעביד מי שמעביר את המת מקבורת חו"ל לקבורת א"י, ובש"ך שם (סק"ג) כתב הטעם להא דכתב המחבר דמותר להעביר והיינו משום דאדמת א"י מכפרת וכדכתיב וכפר אדמתו עמו (אך צ"ב דבשלמא אם מעבירין תוך י"ב

במפלתן דכי לא ראו המצרים שלפתע נחסרו מישראל שש מאות אלף נכפל ד' פעמים, ואין ליישב שהמצרים חשבו שהם ברחו דא"כ היה להם לרדוף, וצ"ל דהיה זה נס.

והנה ארז"ל (שמו"ר י"ד ג') חשך למה הביא עליהן כו' לפיכך הביא על המצריים את החושך שלשה ימים כדי שיהיו קוברים מתייהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהן ויהיו משבחין להקב"ה על כך יעו"ש, ואין להקשות למה קברום והרי היה נס שהמצרים לא שמו לב שנחסרו, כיון דגם זה שהמצרים לא שמו לב במיתתם היה נס גדול ומי יבטיחם לישראל שיהיה להם נס כה גדול אם המצרים יראו את המתים נגד עיניהם שלא ישימו לב על זאת.

אבל עדיין יל"ה דכיון דהיה כבר נס שהמצרים לא שמו לב במיתתם א"כ למה הוצרך לזה מכת חושך, דבלא החושך ג"כ שימותו רשעי ישראל ויהיה אותו הנס שהמצרים לא ישימו לב על מיתתם, וי"ל דבזה האופן היה צריך לנס גדול יותר והיינו שהמצרים גם לא ישימו לב על קבורתם ועוד והרי יש ענין למעט הנס כמש"כ הרמב"ן בבראשית נח פ"ו מקרא י"ט יעו"ש, והבן.

י"ג י"ט. **ויקח משה את עצמות יוסף**

עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם. יל"ה למה אמר הכתוב על יוסף "עצמות", וי"ל דהוא משום שיוסף עצמו אמר כן כדכתיב (בראשית ויחי פ"ג מקרא כ"ה) והעלתם את עצמתי מזה.

אמנם אכתי יל"ה למה יוסף אמר על עצמו עצמות, וארז"ל עלה (סוטה י"ג ב') אר"י א"ר מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו (פרש"י שנאמר והעליתם את עצמתי מזה ועודנו חי) מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי.

והנה יל"ה בדברי הגמ' חדא מאי קאמרי' מפני מה נקרא כו' שמשמע שנענש והרי הוא אמר על עצמו זאת ולא התורה כתבה עליו כן לעונשו, ועוד מאי טענה איכא בזה דלא אמר להו ולא מידי והרי עדיין לא גילה להם שהוא יוסף ובודאי היתה לו בזה כוונה רצויה בכל אשר עשה עם אחיו שבטי ה' ואם היה מוחה בהם על שאמרו עבדך אבינו היו מגלים שהוא יוסף ולכן לא מיחה בהם, וי"ל דבאמת לא היתה טענה על יוסף למה לא מיחה והיינו דאם היה

לעשות נס, הא' מנכין לו מזכויותיו, והב' כמה גרוע אדם זה כו', והנה הכא גבי יוסף שהוצרך לנס כדי להעלותו לקבורת א"י כנתבאר מדברי הגמ' לא שייכי הנהו ב' טעמים, דהטעם דמנכין לו מזכויותיו אין לומר משום שכבר קצבו לו שכרו אחרי שנפטר, והטעם כמה גרוע כו' נמי לא שייך משום הא דכתב שם בתוספות ישנים בזה"ל ובב"ר על פסוק ויהי אומן את הדסה שנפתחו למרדכי שני דדין כדדי אשה, ליכא למיפרך הכי, דה"ק נשתנו דלא הו"ל שכר מניקה ומרדכי ה"ל שכר אך לא היה מוצא מניקה עכ"ל, ומבואר בזה דדוקא היכא שאפשר לעשות הדבר ע"ד הטבע אז כמה גרוע כו' אבל היכא שא"א לעשות בדרך הטבע לא אמרי' כמה גרוע כו', ולפי"ז הכא אצל יוסף לא היה שייך באופן אחר רק ע"י נס ולכן לא שייך ביה כמה גרוע כו', וכיון שכן עדיין קשה למה דוקא יוסף הוצרך להשביע שיעלוהו לא"י, וצ"ל דהשביע משום שהיה קשה להעלותו לקבורת א"י כיון שהיה צריך לזה נס ובלא השבועה שהשביע לא היו עושין מעצמם זה הנס, ולכן הוצרך להשביע שיעלוהו דלא כשאר השבטים שלא היו צריכים לנס כדי להעלותם לקבורת א"י.

והא דאמרי' בסוטה שם, כן הוא בשמו"ר כ' י"ט ובתנחומא בשלח ב' ובפרדר"א פמ"ח יעו"ש, אך קשה אהא דאמרי' סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור, דהרי כתיב לעיל (שמות פ"א מקרא ו') וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, ועיין מש"כ בזה שם מקרא ח'.

והא דאמרי' בסוטה שם כדי שיתברכו מימיו, מצינו לזה טעם נוסף, דהנה ארז"ל (דב"ר י"א ז') וכן אמרו לפרעה רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותם עד עולם אינם יכולים לצאת מיד עמד משה על שפת הנחל כו' ע"כ, ואין להקשות אמאי הוצרך יוסף להשביע דבלא זה נמי לא היו יוצאים ממצרים בלעדיו כדאי' עד עולם אינם יכולים לצאת, משום דזה אמרו המצרים אבל האמת אינו כן אלא אם לא היו מוצאים ארון יוסף היו יוצאים בלא ארונו כמו שאמר משה אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך, וק"ל.

ועוד י"ל דהא מצינו דארז"ל שכל שבט ושבט העלה ראש שבטו עמו וכדלעיל, וכיון שכן, הוצרך יוסף השביע שאף אותו יעלו, שהרי יוסף נתחלק לב' שבטים והמה מנשה ואפרים כדכתיב בראשית ויחי פמ"ח מקרא ה', ומי היה מעלה את יוסף, שהרי

חודש נחא דעדיין יש לו מה לכפר אבל אחר י"ב חודש שכבר נגמר דינו למעלה כדתנן סוף פ"ב דעדויות א"כ מה צריך לכפרה), ועוד ארז"ל (תנחומא משפטים י"ז) ארץ חמדה שחמדה אבות העולם כו', ובב"ר (צ"ו ז') ולמה כל האבות תובעין ומחבבין קבורת א"י שמתי א"י חיים תחילה לימות המשיח, ובגמ' (כתובות קי"א א') כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח, והשתא כיון דשייך שיעבירוהו לא"י למה שישאר בחו"ל, וא"כ למה הוצרך יוסף להשביע שיעבירוהו לא"י.

עוד צריך להבין דהא ארז"ל (ספרי וזאת הברכה ז') ר"י אומר וכי עצמות יהודה בלבד העלו בני"י ממצרים והרי כל שבט ושבט העלו עצמות שבטו ממצרים ומה ת"ל ואל עמו תביאנו שנקבר עם אבות בקבורה יעו"ש, וכן ארז"ל (ירושלמי סוטה פ"א ה"י) כל שבט ושבט העלה ראש שבט עמו, וכיון שכן, למה דוקא יוסף הוצרך להשביע שיעלוהו לא"י, דהא למה ישנה הוא משאר שבטים שהעלו.

וי"ל דהנה ארז"ל (סוטה י"ג א') ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמר לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת הנילוס אמר לו יוסף יוסף הגיעה העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונו של יוסף כו' רבי נתן אומר בקרבניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קרבניט של מלכים אמר יוסף הגיעה עת כו' באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה כו' וכי מה דרכו של מת להלך עם השכינה אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה כו' ע"כ.

והנה מצינו הא דארז"ל (שבת ל"ב א') רבי ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, ועוד ארז"ל (שם נ"ג ב') ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן נעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית ע"כ, ונמצאו ב' טעמים שלא

שבטי מנשה ואפרים עסוקים היו בעליית ראש שבטיהם, ולכן הוצרך דוקא יוסף להשביע שאף אותו יעלו, ויתכן דמה"ט נמי הוצרך שמשם רבינו יתעסק בעלייתו והיינו משום שהשבטים כבר העלו שבטיהם, וק"ל.

ארז"ל (סוטה ט' ב', תנחומא בשלח ב') יוסף קבר את אביו שנאמר כו' וזכה לצאת מן הקבר ע"י משה, משה הוציא את עצמות יוסף ממצרים כו' לפיכך זכה משה שיתעסק בו שכינה שנאמר ויקבר אתו בגיא, ולא עוד אלא עם יעקב עלו עבדי פרעה וזקני ביתו וזקני ארץ מצרים ועם ארונו של יוסף עלו השכינה והארון והכהנים והלויים ושבעה ענני כבוד וארונו של יוסף מהלך עם ארון העדות כו' ע"כ, והנה יל"ה היאך יוסף שהתעסק בקבורת יעקב אבינו לא זכה שתתעסק בו שכינה ואילו רק משה רבינו שהתעסק בקבורת יוסף זכה שהתעסק בו שכינה, וי"ל דמ"מ זכה יוסף שארונו הלך עם ארון העדות ותנן (סוטה מ"ב א') כי ה' אלוקכם ההלך עמכם כו' זה מחנה הארון ע"כ והרי ארון יוסף היה מהלך עם ארון העדות ונמצא חשיב שהקב"ה הלך עמו.

והא דיוסף הלך עם ארון העדות, אמרי' (סוטה י"ג א') וכי מה דרכו של מת להלך עם השכינה אמרו קיים זה מה שכתוב בזה כו', והיינו דנהי נמי שהיה יוסף בתוך תחום שבט לוי משום שמשם נתעסק בו ולקחו למחיצתו מ"מ למה היה דוקא סמוך לארון ה', וע"ז אמרו קיים כו').

ועוד י"ל דהנה ארז"ל (שמו"ר כ' י"ט) ויקח משה את עצמות יוסף עליו הכתוב אומר (משלי י') חכם לב יקח מצות שכל ישראל היו עסוקין בכסף וזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף וגו' אמר הקב"ה למשה עליך נתקיים חכם לב יקח מצות יוסף היה חייב לאביו לקברו מפני שהוא בנו ואתה לא בנו ולא בן בנו ולא היית חייב לעסוק בו וקברת אותו וכן אני שאיני חייב לבריה אני מטפל בך ואקברך שנאמר ויקבר אתו בגיא כו' ע"כ, ומצינו הטעם לזה שמשם רבינו שהתעסק ביוסף זכה שהתעסק בו שכינה אף דיוסף התעסק בקבורת יעקב ולא התעסק בו שכינה, וק"ל.

ועוד י"ל דהנה תנן (סוטה ט' ב') ויוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר כו' מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר כו' מי לנו גדול משמה שלא נתעסק בו אלא המקום כו',

ופרש"י וז"ל ואין באחיו גדול ממנו שהיה מלך כו' עכ"ל, וארז"ל (ויק"ר ל"א ד') רב נחמן אמר משה זה מלך, ולפי"ז י"ל דיוסף שהיה מלך זכה שמשם היה מלך יתעסק בקבורתו אבל משה שלא היה מלך שיתעק בו רק ממ"ה הקב"ה לכן זכה שהשכינה תתעסק בו מדה כנגד מדה.

והא דאיתא משה מלך, כ"ה בשמו"ר כי תשא מ' ב', ובמדב"ר קרח א' ובתנחומא שם, וקה"ר ז' ב' א"ר ברכיה כו', וכן פרש"י שבועות ט"ו א' ד"ה וכן תעשו, ולהלן יתרו פי"ח מקרא א' ד"ה חותן משה ושם מקרא י"ג ד"ה וישב משה (וצ"ב דהוה סתירה התם) וכ"כ בעל הטורים להלן יתרו פי"ח מקרא ב' יעו"ש.

והא דאמרי' (זבחים ק"ב א') בקש משה מלכות ולא נתנו לו, היינו שביקש לזרעו אבל הוא עצמו היה מלך וכמבואר כ"ז בגנ' שם, וכ"ה בשמו"ר ב' י"ג יעו"ש.

ועוד י"ל דהנה כתב הרבינו בחיי (סוף פרשת ויחי) וז"ל יוסף ליעקב אביו וקיבל שכרו במי שגדול משניהם הוא משה רבינו ע"ה כו' גם משה רבינו ע"ה שהתעסק ביוסף קיבל שכרו בגדול ממנו זה הקב"ה כו' יעו"ש, והבן.

ארז"ל (סוטה י"ג א') וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה כו' וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה ע"כ, יל"ה דהא ארז"ל (ירושלמי סוטה פ"א ה"י) כל שבט ושבט העלה ראש שבטו עמו, והשתא בשלמא כל ראשי השבטים ניחא הא דלא היו ע"י ארון השכינה כיון שמקומם היה אצל שבטיהם שלקחום, אבל לוי שכבר היה במחנה שכינה למה לא שמוהו ע"י ארון ה' כמו יוסף, דאם יוסף שלא היה ראש שבט לוי שמוהו אצל ארון ה' שהיה במחנה שכינה כי משה רבינו שהיה משבט לוי לקחו כ"ש שלוי עצמו היו צריכים לשים אותו אצל ארון ה', וי"ל דמ"מ ביוסף היתה מעלה יתירה על שאר אחיו השבטים והיינו דאף שהיה במצרים לבדו עכ"ז נשאר בצדקותו וכדארז"ל.

אמרי' (סוכה כ"ה א') דתניא ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי כו', והנה כתב בתוס' שאנץ (סוטה י"ג א') וז"ל וי"ל במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה

באותו עור רוח חיים והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף עכ"ל, ויל"ה דכיון דקי"ל (שבת קמ"א ב') דהחי נושא את עצמו והכא היינו העור של כבש נושא את עצמו א"כ איך נטמאו בטומאת משא וי"ל דהכא דמיא להוציא תינוק חי וכיס תלוי לו בצוארו דאמרי' (שם) דכמאן דאפקה לכיס עצמו דמיא יעו"ש.

אמרי' (סוטה כ' ב') ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחיצתו, יתכן לבאר הדרשה דלכאורה מהו דכתיב "עמו" והרי היו אחרים שנשאוהו ליוסף כדאמרי' (סוכה כ"ה א') נושאי ארונו של יוסף היו, ועל כרחק דעמו היינו במחיצתו ולא עמו ממש.

י"ד ז'. ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשים על כלו. ארז"ל (תנחומא בשלח ח') ויקח שש מאות רכב בחור משל מי היו כו' אלא משל הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הרי למדנו שהירא את דבר ה' הם היו תקלה לישראל מכאן אמרו טוב שבעובדי ע"ז הרג טוב שבנחשים רציץ את מחו כו' ע"כ, וכן פרש"י כאן, אפשר דגם זה הוא בכלל הא דארז"ל (נזיר כ"ג ב') כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים שנאמר כו', וק"ל.

עוד ארז"ל (שם וכ"ה סוטה ט' ב') וכן פרעה במה שנתגאה בו נפרע ממנו ויקח שש מאות רכב לפיכך מרכבת פרעה וחילו ירה בים וכן סיסרא במה שנתגאה בו נפרע ממנו כו' שמשון במה שנתגאה בו נפרע ממנו כו' רבי יהודה אומר תחלת קלקלתו בעזה היתה שנאמר וירד שמשון עזתה וירא שם אשה זונה ויבא אליה לפיכך לא היה ענשו אלא בעזה כו' ע"כ, קצת צ"ב דהא פרעה אף שקלקלתו במצרים היתה דארז"ל (שם ו') וחזקתי את לב פרעה שהיה לבו ספק אם לרדף אם לא ואכבדה בפרעה בפרעה תחלה שנאמר ויצו פרעה ביום ההוא לאמר כו' ע"כ, אפי"ה לא היתה פורענותו במצרים היכן שהתחיל העבירה אלא על הים לחד מ"ד במכילתא בשלח עה"כ (להלן מקרא כ"ח) לא נשאר בהם עד אחד.

י"ד י"ב. הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את

מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר. פרש"י וז"ל אשר דברנו אליך במצרים והיכן דברו ירא ה' עליכם וישפוט עכ"ל, יל"ה דהא כתיב (שמות פ"ה מקרא כ') ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה, ולהלן שם (מקרא כ"א) כתיב ויאמרו אליהם ירא ה' אליכם וישפט וגו' ופרש"י וז"ל ויפגעו אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו' ור"ד כל נצים ונצבים דתן ואבירים היו שנאמר בהם יצאו נצבים עכ"ל, והשתא בשלמא לפי' קמא ניחא הא דהכא סתם אנשים מישראל אמרו הלא זה הדבר וגו', אבל לפי' בתרא דהם דתן ואבירים קשה דהכא משמע דלא רק דתן ואבירים טענו ירא ה' עליכם וישפוט, וכדאיתא בתרגום יונתן ב"ע (לעיל מקרא י"א) ואמרו רשיעי דרא למשה וגו', וכ"ה ברמב"ן יעו"ש. וראיה לתרגום יונתן ב"ע והרמב"ן יתכן מדכתיב (תהילים ע"ח נ"ג) וינחם לבטח ולא פחדו ואת אויביהם כסה הים, והיאך מצי לומר ולא פחדו והרי אמרו הלא זה הדבר וגו', ועל כרחק דרק רשיעי דרא אמרו זאת ולא הכלל כולו.

והנה בתדא"ר פי"ח איתא, ד"א מה היה צריך לומר הוא דתן ואבירים אלא הן הם שאמרו למשה במצרים מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הוא דתן ואבירים שאמרו לו למשה ירא ה' עליכם וישפט כו' הוא דתן ואבירים שהותירו מן המן שנאמר ויותירו אנשים כו' מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלהו עליהם ע"כ, והשתא אף דאמרו הכא דהא דכתיב ירא ה' עליכם וישפט היינו דתן ואבירים אמרו זאת מ"מ לא אמרו הכא דאף הא דכתיב הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים היינו דתן ואבירים, וצ"ב הענין.

י"ד ל'. ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. פרש"י וז"ל וירא ישראל את מצרים מת שפלטן על הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו עכ"ל, כתב הרמב"ן לעיל (מקרא י"א) וז"ל וכך הזכירו רבותינו ויחל העם לזנות בכל מקום שנאמר "העם" לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר "ישראל" לשון שבח הוא עכ"ל והיינו דהא דכתיב הכא בקרא דידן "ישראל" היינו הטובים שבישראל יעו"ש ברמב"ן, והנה יל"ה מה חששו שיזיקום אפילו שיגיעו אליהם, דהא סו"ס

והנה בפ"ה דאבות (מ"ד) לפירוש הרע"ב בפירוט העשרה נסים שנעשו על הים לא נמנה זה הנס, וצ"ב דהא ודאי נס הוא שהים פלטן והיינו כדי שישראל לא יפחדו, וי"ל דכיון שטענתם זו לא היתה צודקת כנתבאר בפסחים ובערכין וכן"ל, לכן זה הנס לא נמנה, שהרי באמת נס זה לא היה צריך להיעשות רק מאחר שקטני אמנה היו וחששו אז עשה להם הקב"ה זה הנס.

שמעתי להקשות בהא דאמרי' בתפילת שחרית וזדים טבעת וידידים העברת, דהרי קודם בנ"י עברו בתוך הים ביבשה ורק אח"כ טבעו המצריים, ותירצו דכיון שבנ"י חששו שמא המצריים עולין מצד אחר לכן לא שבחו עדיין על וידידים העברת, ורק אחר שראו שוודים טבעת אז שבחו על וידידים העברת, ודאיתנן להכי, צ"ב כפילות הענין שם דאח"כ אמרי' ויכסו מים צריהם ולמה נאמר מאחר דכבר וזדים טבעת, וי"ל דוודים טבעת לאו שבח הוא כדאמרי' (סנהדרין ל"ט ב') אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני יעו"ש, כלומר דאין שמחים במפלת המצרים אלא שמחים ומשבחים על הצלת ישראל, ולכן וזדים טבעת לאו שבח הוא, אלא הכונה ליתן הסבר לשבח של וידידים העברת, וכמש"כ למעלה, ולכן אח"כ נותנים שבח על שטבעו המצריים וזהו ויכסו מים צריהם.

ט"ו א'. **אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים.** ארז"ל (תנחומא בשלח כ"ד) וכן הצדיקים במה שהן מקנתרין בו הן מתקנין תדע לך שבשעה שקנתר משה באז קנתר שנאמר ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך וגו' אמר משה באז סרחת באז אני מתקן ואומר שירה לך נאמר אז ישיר משה ע"כ, הנה לעיל (שמות פ"ו מקרא א') פרש"י וז"ל עתה תראה וגו' הרהרת על מדותי כו' לפיכך עתה תראה העשוי לפרעה ולא למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ עכ"ל, ומבואר דא"ל הקב"ה למשה שלא יכנס לא"י, וי"ל"ה אמאי לא נכנס והרי כבר תיקן זאת כשאמר אז ישיר וכן' במדרש, ועוד יל"ה היאך פרש"י דמשום ומאז באתי לא נכנס לא"י והרי מקראות מפורשים הם דמשום מי מריבה לא נכנס לא"י כדכתיב בבמדבר חוקת פ"כ מקרא י"ב ובדברים ואתחנן פ"ג מקרא

כמו שעתה נעשה להם נס כך ודאי בפעם הבאה יעשה להם נס, ועוד איך חששו זאת כלל והרי בהתבוננות השכל היו צריכים להבין שכל זה הנס שנעשה להם כבר היה כדי להצילם מהמצרים (עיין ערכין ט"ו א' תוד"ה כשם, מה דהקשו), וביותר דהא אין הקב"ה עושה נס לחינם וא"כ כל הנס שנעשה להם בקריעת ים סוף שהמצרים לא יכלו להגיע אליהם היה כדי להצילם וא"כ אף אם היו המצרים בחיים ודאי לא יזיקום כי אין נס נעשה לחינם והיינו הנס דקריעת ים סוף, והראיה דאין הקב"ה עושה נס לחינם מהא דאמרי' (תענית ח' ב') בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי כו' ליבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול א"ל רשב"נ ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ע"כ והשתא אם שובע הקב"ה לא נותן לחנם כי אם לחיים א"כ כ"ש נס שלא יעשה לחינם.

וי"ל דישאל חששו דאע"פ שיהא להם נס נוסף וינצחו בסוף דבר את המצרים מ"מ עד מפלתם של המצרים חששו מהמצרים ולכן אמרו כשם שאנו עולים כו', ועוד י"ל כדס"ל לרבא דפליג על אביי (פסחים ס"ד ב') דאין סומכין על הנס וקי"ל (ב"מ כ"ב ב') דבכל דוכתא אביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם, ועוד י"ל דהא כתיב (תהלים ס"ו ו') הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו, ומדכתיב שם נשמחה בו ע"כ דלא כל ישראל אמרו כשם כו' שהרי היו ששמחו בישועה, ועוד כתיב (תהלים ע"ח נ"ג) וינחם לבטח ולא פחדו ואת אויביהם כסה הים, ומדכתיב ולא פחדו א"כ על כרחך דלא כל ישראל אמרו כשם שאנו עולין כו', (מיהו מאידך מצינו דארז"ל (עיין טובך יביעו ח"א עמ' קל"ו) גבי הגר שתבעוה על זה שנטלה עוד מים, דלכאורה מה תבעוה והרי אין סומכין על הנס דמנין שיהיה לה אח"כ מים כמו עתה, ומצינו בזה שפעמים דלמא כן סומכין על הנס וצ"ב).

אמנם באמת נתבאר בגמ' דטענתם כשם שאנו עולים כו' לאו טענה הוגנת היתה וכדאמרי' (פסחים קי"ב ב') כדרב הונא דאר"ה ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו וכדרש רבה בר מרי מאי דכתיב וימרו על ים סוף בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כו', וכן אמרי' (ערכין ט"ו א') עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה כו' ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו כו', ומצינו דבאמת היתה טענה על מה שאמרו כשם שאנו עולים כו'.

כ"ו ובתהלים פק"ו מקראות ל"ב ל"ג יעו"ש, וצ"ל דבאמת בתחילה א"ל הקב"ה שלא יכנס משום ומאז באתי ומ"מ אף שתיקן זה כדאיתא במדרש הנ"ל אפי"ה לא נכנס משום מי מריבה שהיה זה אחר שכבר תיקן החטא דומאז באתי.

ועיין שפתי חכמים לעיל (שמות פ"ו מקרא א', אות ב') מה דהקשה שם, ולדברי המדרש הנ"ל יתיישב עוד דבאמת לא היה בסוף אלא החטא דמי מריבה לחודיה שהרי כבר תיקן החטא דומאז באתי, יעו"ש והבן.

ט"ו כ"ב. ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. פרש"י וז"ל ויסע משה הסייען בעל כרחם שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסייען בעל כרחם עכ"ל, יל"ה מהא דפרש"י לעיל (פי"ד מקרא ל') וז"ל וירא ישראל את מצרים מת שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו עכ"ל וא"כ מפני מה כתב רש"י והיו מוצאין אותם "בים" דהול"ל והיו ומצאין אולם על "שפת הים" כי לפי פשוטו כשהים פלט את המצריים אז ראו ישראל את התכשיטין, וי"ל דבאמת רק המצריים נפלטו מהים אבל הסוסים והתכשיטין נשארו בתוך הים דבשביל להראות לישראל את מצרים שמתו די בכך שהים פולט אותם בלא הסוסים והתכשיטין, ויש לדחות מהא דפרש"י לעיל (מקרא א') וז"ל סוס ורכבו שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם לעומק ואינן נפרדין עכ"ל ומסתברא דאף התכשיטין נשארו מחוברין עמם וא"כ כשהים פלטן למצריים הוא פלט גם התכשיטין שהיה מחובר להם, אמנם בדברי רש"י יתכן דכל זה הנס שנשארו מחוברין היה דוקא בעת שהתנערו שעדיין היה בהם חיות כדפרש"י להלן מקרא כ"ז, אבל אחר שכבר מתו לגמרי יתכן דכבר נפרדו שהרי גם איברייהם נפרדו ונפרקו כדפרש"י להלן מקרא כ"ה, ועוד דאפילו אי נימא דאף כשמתו לגמרי עדיין נשארו סוס ורכבו מחוברין מ"מ אין לנו ראיה בהדיא שהתכשיטין נפלטו, כי יתכן שהתכשיטין נפרדו מהסוסים דלא כרוכביהם שלא נפרדו, וא"כ הדרא תירוצן, אמנם יש לדחות התי' באופן אחר והוא

דמסתברא דכיון שהמצריים הסוסים והתכשיטין כולם היו באותו מקום א"כ כשהים פלטן הוא פלט הכל, לכן לכאורה צ"ל דשמא מש"כ רש"י והיו מוצאין אותם בים היינו על שפת הים והלשון בים לאו דוקא ודוחק.

ומ"מ אי נימא דכונת רש"י שמצאו את ביזת הים בים ממש א"כ קשה מה חששו ישראל שמא עולים מצד אחר שהרי היו צריכים להבין שהמצרים מתו, ואין ליישב דחששו דנהי נמי שראו התכשיטים מ"מ שמא אחר זאת עלו מצד אחר, כי כיון שראו התכשיטין על כרחך שהמצרים התנערו ועל ידי כך נפלו מהם התכשיטין וכיון שהתנערו על כרחך שמתו, וי"ל דכל זמן שפחדו שהמצריים עולים מצד אחר לא חיפשו ביזתם אבל אחר שראו אותם מתים על שפת הים אז הלכו לחפש בתוך הים את מה שנשר שם מהמצרים, ומה שלא ראו התכשיטין צפין על פני הים הוא משום שבאמת התכשיטין לא צפו וכמבואר בלשון רש"י דכתב והיו "מוצאין" אותם בים והיינו שבשביל למצוא היו צריכים לחפש, דא"ל שהתכשיטין צפו היה רש"י צ"ל והיו "רואין" אותם בים, ועל כרחך שלא צפו התכשיטין על פני הים, וא"כ ניחא דבאמת לא היה להם סיבה להבין ע"י התכשיטין שהמצריים מתו, והבן.

יל"ה היאך נטלו מביזת הים, דנהי נמי שדרך הים הוא לפלוט מה שבתוכו מ"מ פליטת כל ביזת הים למקום אחד בזמן אחד ודאי דהוא נס גדול, וא"כ היאך נטלו והרי אסור לאדם ליהנות ממעשה נסים כדכתב רש"י בגמ' (תענית כ"ד א') וז"ל אלא כאחד מעניי ישראל משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו עכ"ל יעו"ש, וי"ל.

ארז"ל (ב"ק פ"ב א', תנחומא בשלח י"ב) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו לפי שפרשו מדברי תורה שנמשלו למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים כו' ע"כ, וכן נתבאר בתרגום יונתן ב"ע הכא, ונמצא דהמים הם בזכות התורה, ובזה יתכן להבין במקצת הא דארז"ל (תענית ז' א') אר"י גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה כו', והיינו כי בזכות התורה יש גשמים וכו"ל, וק"ל.

והנה ארז"ל (אבדר"נ פ"כ) רבי חנניה סגן הכהנים אומר כל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו כו' הרהורי רעב כו' וכל שאינו נותן ד"ת על לבו נותנין

לו הרהורי רעב כו' שכך כתוב במשנה תורה ע"י משה רבינו כו' ע"כ, ונמצא דאף הלחם הוא בזכות התורה כי הגשמים הירודים הם גם ללחם הצומח, והבן.

וכתב בעה"ט (דברים עקב פי"א מקרא י"ג) וז"ל בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר לומר שאין נענים על המטר אא"כ יכונו להתפלל בכל לב עכ"ל.

ט"ו כ"ו. **ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך.** פרש"י וז"ל כל חקיו דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם עכ"ל, כתבו התוס' (תענית ז' א') וז"ל וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות קשה והלא אמרינן לעולם יעסוק בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דתרי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר עכ"ל התוס', ומש"כ התוס' דלומד לקנטר יתכן דהיינו שלומד כדי לקנטר לאחרים ולומר להם מה איסור בלבישת כלאים וכיו"ב וכמש"כ רש"י הכא, ואפשר נמי שלומד לקנטר הכונה שלומד הרבה כדי להראות שהוא יודע יותר מאחרים ולצער אחרים מתכוין.

ט"ז י"ז. **ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט.** פרש"י וז"ל המרבה והממעט יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לבייתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו והממעט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת וזהו נס גדול שנעשה בו עכ"ל, יל"ה מאי קמ"ל רש"י דהרי כל זה כתיב בהדיא בקרא דידן ולהלן מיניה (מקרא י"ח) דכתיב וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט ולא החסיר איש לפי אכלו לקטו, ועיין שפתי חכמים אות ל'.

ט"ז כ"ב. **ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה.** פרש"י וז"ל לקטו לחם משנה כשמדדו את לקיטתם באהליהם מצאו כפלים שני העומר לאחד כו' עכ"ל, הנה מבואר דהיו מודדים בכל יום וכדמשמע לשון רש"י כשמדדו כו', ויל"ה למה הוצרכו למדוד בכל יום, דכיון שראו שכך הוא פעם וב' פעמים למה לא ראו זה הדבר לנס תמידי, ואין ליישב דמדדו מפני שאין סומכין על הנס (פסחים ס"ד ב') ולהכי אף שראו זאת לנס תמידי מ"מ מדדו בכל יום, והוא, משום דמה יועילם המדידה, דכי אם לא היו מוצאים מדויק היו יכולים להשיג הלחם באופן אחר וא"כ אין תועלת בעצם מדידה זו, וי"ל דאף קודם המדידה של אותו יום השישי ראו שבכמות המן יותר מרובה ממה שהביאו קודם מבחוח וכיון שכן היה להם זה לדבר משונה ולכן מדדו בכל יום וגם באותו יום השישי ככל שאר הימים, ועוד י"ל דהנה פרש"י הכא בקרא דידן וז"ל ויגידו למשה שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוו לומר להם והיה ביום השישי הכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל עכ"ל, ועוד פרש"י לעיל (פט"ו מקרא כ"ה) וז"ל שם שם לו במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין עכ"ל, וארז"ל (סנהדרין נ"ו ב') עשרה מצות נצטוו ישראל במרה כו' ושבת כו', ונמצא דאף שעדיין משה לא אמר להם והיה ביום השישי והכינו מ"מ כבר נצטוו קודם על השבת, והרי רק לצדיקים היה המן בפתח ביתם, וא"כ אותם שהמן לא היה בפתח ביתם חששו היאך יאכלו בשבת שהרי יש איסורי הוצאה וטלטול ובישול ולכן דוקא באותו יום שישי מדדו כדי לראות אולי באמת יש גם בשביל השבת ובאמת מצאו כפול, ועוד י"ל דהנה ארז"ל (יומא ע"ה א') תניא אידך גד שמגיד להם לישראל אי בן תשעה תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון כו' שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי כו' למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון כו' עכ"ל, ולפי"ז י"ל דלכן מדדו באותו היום כדי לדעת למי שייך העבד, ובפשיטות י"ל עוד שהרי כל אחד היה לו שיעור של עומר לגולגולת

ואם לא היו מודדים נמצא היה שכל אחד היה אוכל את חלקו של השני ולכן מדדו בכל יום. והא דפרש"י בקרא דידן (הובא לעיל בתי' השני) ויגידו למשה כו', אפשר לבאר בזה עוד, והוא, מפני שעד היום השישי ראו זאת לנס שיש תמיד מדויק אבל מאחר וראו ביום השישי יותר ממה שהיה בשאר ימים הפחיתו גודל הנס דעדיין לא ידעו כולם שאצל כולם יש יותר, ולכן גם למשה רבינו אמר הקב"ה עד אנה מאנתם וגו'. ועיין אוה"ח הק'.

ט"ז כ"ה. ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה. פרש"י וז"ל ויאמר משה אכלהו היום וגו' שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו כו' עכ"ל, יל"ה דמאחר ואמר להם משה (מה שנאמר לו לעיל מקרא ה') שהלחם משנה הוא כדי שיהיה גם לשבת א"כ מה באו לשאול אם נצא אם לאו, ועיין שפתי חכמים.

י"ז ה'. ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת. פרש"י וז"ל וקח אתך מזקני ישראל לעדות שיראו שעל ידך מים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם עכ"ל, יל"ה דהא כתיב (קהלת א' ט') מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש וא"כ היתכן באמת שלא היו שם מעינות מימי קדם, וכתב במדרש שמואל (אבות פ"ה מ"ח) בשם הרמב"ם וז"ל והרמב"ם ז"ל כתב כו' ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות הושמו בטבעי הדברים ההם מששת ימי בראשית למה יחד אלו העשרה, דע שלא יחדם לומר שאין שום מופת שהושם בטבע הדברים רק אלו אבל אמר שאלו נעשו בין השמשות בלבד ושאר הנפלאות והמופתים הושמו בטבעי הדברים אשר נעשו בו בעת העשותם תחלה ואמר על דרך משל שיום שני בהתחלק המים הושם בטבעם שיחלק ים סוף למשה והירדן ליהושע וכן לאליהו וכן לאלישע ויום רביעי כשנמצא ונברא השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו וכן שאר הנפלאות מלבד אלו העשרה שהושמו בטבעי הדברים ההם בין השמשות כו' עכ"ל, ולפי"ז שמא ה"נ דבאמת לא היו בצור מעינות מימי קדם אלא דהושם בטבע הצור שיצאו

ממנו מים בציווי משה אל הצור, וזהו דוחק דאי הושם בטבעו זאת מסתבר דהושם בטבעו שיוציא מים כשמשה ידבר אליו ולא בהכותו וא"כ איך יצאו מים, וצ"ב.

ועיין (שבת ל' ב') ליגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש יעו"ש.

יש לדקדק בקרא דידן דכתיב עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך וגו' קח בידך והלכת, דלמה צ"ל ב' פעמים קח, דהול"ל וקח אתך מזקני ישראל ומטך והלכת, וי"ל משום דעל המטה נאמר לו ליקח בידו דוקא ולא אתו.

י"ז י"א. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק. ולהלן (מקרא י"ב) כתיב וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש, ויל"ה מהא דתנן (ר"ה כ"ט א') והיה כאשר ירים משה ידו וגו' וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים, ולכאורה הוי סתירה דמהמקרא מבואר דכאשר ירים משה ידו אז גבר ישראל ואילו במתני' מבואר דכשהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה לאביהם שבשמים אז היו מתגברים, ושוב נמצא דכתב בתוי"ט (ר"ה שם) לתרץ דהרמת ידיו דמשה היתה הוראה לבנ"י להסתכל כלפי מעלה וישעבדו את לבם לאביהם שבשמים יעו"ש, ועוד נמצא בתורה תמימה הכא דכתב לתרץ בתחילה דכשישראל היו מסתכלין כלפי מעלה לאביהם שבשמים אז היה יכול להרים ידו יעו"ש, ותירוצ' זה ק"ק דא"כ למה אהרן וחור הוצרכו להחזיק ידי משה.

יש לדקדק דבקרא דידן כתיב והיה כאשר ירים משה ידו לשון יחיד, ואילו להלן (מקרא י"ב) כתיב וידי משה כבדים וגו' ואהרן וחור תמכו בידיו לשון רבים, ואין ליישב דבא לומר דאף אם היה מעלה יד אחת גם היו מתגברים דא"כ למה באמת היה צריך להרים שני ידיו, ועוד דהא תנן (ר"ה כ"ט א') והיה כאשר ירים משה ידו וגו' וכי ידיו של משה עושות מלחמה כו' אלמא דאף דכתיב ידו לשון יחיד מ"מ

תנא דמתני' קאמר וכי ידיו כו' דצריך היה לשני הידים, וצ"ב.

י"ז י"ג. ויחלש יהושע את עמלק

ואת עמו לפי חרב. יל"ה למה כתיב רק יהושע דלכאורה הול"ל נמי משה אהרן וחור שעל ידם ניצח יהושע במלחמה כמבואר לעיל מקראות י"א י"ב, וי"ל דמ"מ אמר הכתוב יהושע משום שהוא נלחם עם עמלק במעשה.

י"ז ט"ו. ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה'

נסי. ארז"ל (תנחומא בשלח כ"ח) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי אמר להם משה לישראל הנס הזה שעשה לכם הקב"ה שבשבילו עשה למען שמו עשה שלא היו (ישראל) ראויין באותה שעה לאותו הנס כו' ע"כ, אפשר דזהו בתפילה ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, והיינו שהשי"ת מביא גאולה לישראל אע"פ שלא היו ראויים לזה לפי מעשהים ואעפ"כ עושה זאת באהבה אהבת השי"ת אל עמו ישראל, ושוב נמצא דכתב הטור (או"ח הל' תפילה סי' קי"ג) וז"ל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו כו' וה"פ זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם עכ"ל הטור.

יל"ה ההפרש דבקרא כתיב וגבר ישראל לשון יחיד ואילו במתני' קתני היו מתגברים לשון רבים, ו"ל דהא דכתיב בקרא וגבר ישראל היינו משום דהיו ישראל מאוחדים כאיש אחד בלב אחד ואידי דכתיב ברישא וגבר ישראל כתיב נמי בסיפא וגבר עמלק, והא דקתני במתני' היו מתגברים היינו אידי סיפא דקתני היו נופלים דאז אין שייך לומר דהיו מאוחדים כאיש אחד בלב אחד, ואכתי צ"ב.

פרש"י וז"ל וידי משה כבדים בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתיקרו ידיו עכ"ל, אין לומר דהכונה שנתעצל כפשוטו דלא יתכן לומר כן על משה רבינו, אלא יתכן הכונה שנתעצל מפני הצער כדפרש"י להלן וז"ל אבן וישימו תחתיו ולא ישב לו על כר וכסת אמר ישראל בצער אף אני אהיה עמהם בצער עכ"ל וכיון שהיה בעצר ממילא נחלש כדאמר' (סנהדרין ק' ב') לא תעיל דויא (פרש"י דאגה) בלבך דגברי גיברין קטל דויא יעו"ש, ולכן בע"כ נתעצל כביכול.

ולפי"ז יתכן לפרש מתני' הכי, וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה והרי היה שרוי בצער דהא (שבת ל' ב') אין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות כו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, וק"ל.

בברכה מרובה, בידידות רבה, אהרן בהגאון הגדול ר' יעקב הלוי שליט"א גרנדש

חזון איש 2/2 זכרון יעקב, ארץ ישראל. פל: 0548408381.